

נסביר את המילה החוזרת "ביד": בשתי השורות הראשונות - נראה שביד פרושו = אף על פי, למרות שהם . . . אך בהמשך המשמעות אינה מתאימה: טמאים נמסרו לטהורים לא למרות היותם טהורים, אלא בזכות ובגלל היותם טהורים וצדיקים. האם המילה "ביד" אינה בעלת משמעות אחידה בתפילה, אם כן, מדוע משתמשים בה ולא במילים אחרות למשמעויות השונות?

ג. הנס נעשה למי שחושב שמקבל מתנות חינם

כדי ליישב את השאלות שהוצגו לעיל, נעיין במאמר הגמרא (ברכות נ"ז א) הרואה חנינא, חנניה ויוחנן בחלום - ניסי ניסים נעשו לו? המשותף לשלוש השמות הנקובים: לשון _____
המהרש"א אומר: "כולם לשון חנון הם" כולם מצביעים על מתנת חינם מידו של הקב"ה. מי שבחלומו מהרהר על המשמעות של שמות אלו, מי שרואה בכל דבר שמקבל מהקב"ה - מתנת חנם, ולא חושב שהכל "מגיע" לו - זוכה לניסי ניסים שיעשו לו.
מדוע, מה הקשר בין ההבנה שהכל מתנת חינם - לנס, ידוע הסיפור על רבי חנינא בן דוסא:
פעם אחת בליל שבת ראה שפני בתו עצובות, אמר לה: בתי. מפני מה פניך עצובות? אמרה לו: טעיתי והדלקתי נרות שבת בחומץ - במקום בשמן. אמר לה: בתי, מי שאמר לשמן שידלוק יאמר לחומץ שידלוק.
מה משמעות דבריו של רבי חנינא לבתו,
אנחנו חושבים שכששמן דולק - זה טבעי ומובן מאליו, וכשחומץ דולק - זה נס, אך באמת שניהם מבטאים את רצון ה'. השמן הדולק מטבעו - זה רצון ה' התמידי, החומץ הדולק - דבר נדיר - רצון ה' "חד פעמי"
רבי חנינא הבין זאת, הוא ידע, שהשמן הדולק - גם הוא נס! אלא שנס זה - תדיר הוא, בעוד שהחומץ הדולק - נס נדיר הוא.
מי שמבין שהכל משמים, מתנת חינם בלי קשר להשתדלות - גם לא מתגאה בהצלחותיו, כי הוא יודע שאין קשר בין המעשים לתוצאות. בכל מקרה, גם כשהשתדלות מצד האדם נראית מתאימה - ההצלחה היא מתנת חינם מאת _____ אדם כזה - ראוי לנס! לזהו סופו של המעשה בחומץ: _____

החשמונאים - יצאו למלחמה בהרגשה, שאמנם הם עושים השתדלות ונלחמים - אך הנצחון - הוא _____ הם ידעו, כי אמנם _____ הסיכויים דלים: מספרם _____, לעומת המוני יוונים מאומנים מצעירותם למלחמה אך הם גם ידעו, כי אפילו היו יוצאים בהמון רב למלחמה - גם אז לא היה הניצחון טבעי, אלא החשמונאים לא נפלו ברוחם חרף העובדה שהם מעטים וחלשים. בעיניהם, גם נצחון של רבים על מעטים אינו "הגיוני" אלא נס, תוצאה של _____ מכיון שלא התיאשו מראש, אלא האמינו שלא יבצר מהקב"ה לתת להם מתנת חינם של נצחון בין אם הם רבים ובין אם הם מעטים - היו זכאים לנס.
החשמונאים לא בטחו בכוחם, להיפך: הם הכירו בחולשתם ובמעוט מספרם - אך ידעו שכל מלחמה היא ברצון ה'. הכרתם זו הביאה להם את הנצחון, כמפורט בתפילת ועל הניסים":
"מסרת גבורים ביד חלשים, חזקים ביד מעטים" - ביד משמעו בזכות גם בשורות אלו: בזכות הכרתם שהם חלשים ומעטים, אך ה' יכול לתת תמיד מתנת חינם בזכות ידיעה חושית זו - נצחו.
בכך ענינו על התמיהה השלישית: משמעות המילה "ביד" היא אחידה / לא אחידה (מחקו את המיותר) פרושה: החשמונאים הרגישו שה' הוא העושה מלחמות תמיד, וכל פעם מי שמנצח - אין זה בכוחו ובכשרונותיו אלא ממתנת חינם של הקב"ה. לפיכך מתוארת המלחמה "בעל הניסים" כמעשה ה' - "מסרת... .." והם חשו שהוא הנלחם להם ולמענם, וכל מה שהם עושים - בגדר השתדלות בלבד זו התשובה לתמיהה השנייה: תיאור המלחמה מיוחס להקב"ה אעפ"י שהחשמונאים נלחמו, בגלל תחושתם ש _____ מי שיוצא למלחמה בהרגשה שהכל מתנת חינם, מי שחי בתחושה זו - זכאי לנס. החשמונאים חשו זאת. וההוכחה שבראשית התאור וזכר יחוסו של מתתיהו: _____ רמז למשמעות החנינה מהקב"ה לכן ניסים נעשו להם כל הניסים המפורטים בהמשך התפילה - הגיעו בזכות ההכרה ביוחנן - הכל מתנת חינם. (תמיהה ראשונה)

נחזור לפרק א':

בנס המלחמה - נעשתה השתדלות מצד החשמונאים.
בנס פך השמן - ניכר היה הנס הגדול מאת הקב"ה, שמעט שמן הספיק לשמונה ימים, בנס זה הכירו החשמונאים את גודל המתנה שקבלו משמים.
היה זה נס "לא הכרחי": טומאה - הותרה בציבור (ומותר להדליק בשמן טמא כשרוב הציבור טמאים) אנוסים - פטורים מן המצוות. ובכל זאת קיבלו את הנס, בדומה למתנה שאיננה הכרחית אך מסבה שמחה ועונג למקבלים.
בנס זה ידעו החשמונאים שאין קשר בין חכמתם ומעשיהם - לעובדה שהמנורה דלקה שמונה ימים, נס זה לימד אותם שגם ההצלחה במלחמה היתה כמתנת חינם מהקב"ה.

נס פך השמן לימד את עמ"י שהכל מתנת חינם, גם נס המלחמה - שבה נעשתה השתדלות - היה נס גלוי. מנס פך השמן - למדו על נס המלחמה, לכן אין סתירה בין דברי הגמרא ותפילת על הניסים: החג נקבע כדי להשריש בלבנו אמונה בהקב"ה שהכל מידו, והכל - נס, ואפשר ללמוד זאת גם מ_____ (הגמרא) שהיה נס גלוי וגם מ_____ (התפלה) שבה כן היתה השתדלות.

ד. המסקנה המעשית והמסר של חג החנוכה

עלינו להשריש בלב את ההכרה ש_____ כלשון הרמב"ן: מן הניסים הגלויים והמפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם. . . . אלא אם יעשה המצוות - יצליחנו שכרו. . . הכל בגזירת עליון"

המדד והאינדיקציה לרמת ההכרה בכך, היא מדת כוונתנו בתפילה מי שיודע שאין קשר בין השתדלותו בפרנסה, למשל, להצלחתו, ומאמין שההצלחה היא כמתנת חינם - יתפלל בכוונה רבה: "אלוקינו, אבינו, רענו, זוננו". אך מי שלא מקשר בין ההצלחה לנס, וחושב שהיא קשורה להשתדלותו לא יכוון כ"כ בתפילה. תנו דוגמא מחייכם:

ולואי ונזכה ואור החנוכה ישפיע אור בדעתנו ובאמונתנו, כי הכל בגזרת עליון!